

DİĞERKÂMLIK ÖLÇEĞİ'NİN PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİ

PSYCHOMETRIC PROPERTIES OF THE ALTRUISM SCALE

Kurtman ERSANLI¹

Nurdan DOĞRU ÇABUKER²

Öz

Varlıklar aleminin en üst basamağında yer alan hiç şüphesiz ki insandır. İnsanı insan yapan özellikleri “varolmak için varetmek” ilkesinden kaynaklanmaktadır. Bu ilkenin özü, sevmek, saygı duymak, ötekileştirmemek, paylaşmak, bu konuda sorumluluklarının farkına varıp gereğini hoşgörü zemininde yerine getirmektir. Tüm bunlar dikkate alındığında işin özü, isteyerek vermek, yani diğerkâmlıktır. Alan yazına katkıda bulunacağı düşünülmüş bireyin diğerkâmlık düzeyini belirleyecek geçerli ve güvenilir likert tipi bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla ilgili literatür taranmış ve kuramsal bir alt yapı oluşturulmuştur. Oluşturulan ölçek, Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde öğrenim gören (Açımlayıcı faktör analizi için N=369, doğrulayıcı faktör Analizi için N=271) öğrencilerden oluşan örnekleme uygulanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliği, Temel Bileşenler Analizi ile test edilmiş, Varimax döndürme tekniği kullanılmıştır. Yapı geçerliliği için, faktör özdeğeri 1, faktör yükü en az .40 olarak alınmıştır. Ölçeğin $p<0.01$ önem düzeyinde madde toplam puan korelasyonlarının .689 ile .753 arasında değiştiği görülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi bulguları da elde edilen uyum indekslerinin iki boyutlu yapıyı doğruladığını göstermektedir. Diğerkâmlık Ölçeği'nde, elde edilen iki faktör (özveri ve bencillik) toplam varyansın %43'ini açıklamaktadır. Güvenirlik analizi sonuçları özveri ve bencillik faktörleri için sırasıyla .87, .77'dir. Tüm ölçeğin Cronbach α değeri ise .76 bulunmuştur. Diğerkâmlık Ölçeği'nin psikometrik özellikleri, bireylerin diğerkâmlık düzeylerini belirlemede kullanılmak için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu desteklemiştir.

Anahtar Kelimeler: Diğerkâmlık, prososyal davranış, özgecilik, özveri, bencillik

Abstract

It is an undeniable fact that human beings are the uppermost level of all the living beings. The humanistic characteristics of a human stem from the principle humanistic in order to exist bring into existence. The core essence of these characteristic include being respectful to others, to love other people, not to other them, to share with them, and to recognize responsibilities for this essence and thereby act tolerantly to the others. If all of these characteristics and responsibilities are taken into consideration, the essence of all of these characteristics is altruism. Hence the aim of this research is to develop a valid and reliable likert type scale that can determine the level of altruisms of the individuals. For this purpose firstly the literature was scanned and a theoretical background has hereby been created. The scale was applied to sampling consisting of the students of Ondokuz Mayıs University (N = 369 for the exploratory factor analysis N=271 for confirmatory factor analysis). The construct validity of the scale was tested by Principal Component Analysis and Varimax Tecnique was also used. For the construct validity, eigenvalues of the factors were taken as 1 and factor loadings of variables was accepted as .40 at as a minimum value. As for $p<0.01$, the item-total correlations of scale vary between .689 and .753. The normed fit indexes of the confirmatory analysis have also good level of consistency. The two factors in altruism scale (devotion and selfishness) describe the 43% of total variance. The results of reliability analysis of the two factor (devotion and selfishness) are .87, .77 respectively. The Cronbach Alpha value of the total scale was found to be .76. The psychometric properties also support the validity and reliability of this scale to determine the level of the altruism of individuals.

Key Words: Atruism, Devotion, Selfishness, Prosocial Behavior

¹ Prof.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, kersanli@omu.edu.tr

² Arş.Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fak. Eğitim Bilimleri Bölümü, nurdan.cabuker@omu.edu.tr

1. GİRİŞ

Canlılar varlığını içinde bulunduğu ilişkiler ağına borçludur. Canlıların varlıklarını sağlıklı olarak sürdürebilmesi her şeyden önce muhtaçlık zinciri olarak ifade edilen bu ilişkiler ağının işleyişine bağlıdır. İlişkiler ağından halkadan kopan her unsur, sürecin işleyişini sekteye uğratacağından varoluşu tehdit eder. Bu işleyiş, türler arasında olduğu gibi aynı türün mensupları arasında da aynı şekilde işlemekte olduğu bilinmektedir.

Varlıklar aleminin en üst basamağında yer alan hiç şüphesiz ki insandır. İnsanın doğru var olması ve varlığını sağlıklı olarak sürdürebilmesi; bir yandan diğer canlılarla bir yandan da birbirleriyle olan iletişim ve etkileşime bağlıdır. İnsanların birbiriyle olan iletişim ağı, insanı insan yapan özellikler üzerine temellenir ve nitelik kazanır. İnsanı insan yapan özellikler ise “varolmak için varetmek” ilkesinden kaynaklanmaktadır. Bu ilkenin özü, sevmek, saygı duymak, ötekileştirmemek, paylaşmak, bu konuda sorumluluklarının farkına varıp gereğini hoşgörü zemininde yerine getirmektir. Tüm bunlar dikkate alındığında işin özünün, isteyerek vermek, yani diğerkâmlık olduğunu söyleyebiliriz (Ersanlı, 2012).

Literatüre baktığımızda diğerkâmlıkla ilgili pek çok tanıma rastlamaktayız. Yardımda bulunurken kişilerin nasıl davrandığını inceleyen psikologlar, tüm yardım davranışlarını “prososyal davranış” sözcüğü içinde açıklamaya çalışmışlardır (Bilgin, 1988). Prososyal davranış kavramının altında yardım davranışı ile birlikte tartışılan bir de diğerkâmlık kavramı var (Yavuzer, v.d., 2006). Prososyal davranışın diğer önemli tipi ise iş birliğidir. Diğerkâmlık kavramı içinde iş birliğinde katılan için bir bedel söz konusudur. Ancak diğerkâmlık da farklı olan, davranışın kişisel kazanç beklentisi olmadan yapılmasıdır (Bilgin, 1988). Freedman ve arkadaşları (1989), diğerkâmlığı, herhangi bir biçimde, ödüllendirme beklentisi olmaksızın bir başkasına yardım etme davranışı olarak tanımlayarak diğerkâmlığı, çıkar beklentisi ile yapılan salt yardım etme davranışından ayırarak sınırlarını belirlemiştir. Bu anlatımları dikkate alarak diğerkâmlığın tanımını yapacak olursak; diğerkâmlığı, çıkar amacı gütmeyen, bilerek ve isteyerek, ihtiyacı olan birine yarar sağlamayı amaçlayan menfaatinden arınık olarak verme, tasarruf ve affetmeyi içeren tüm duygu, düşünce ve davranışlar olarak ifade edebiliriz (Ersanlı, 2012).

Diğerkâmlık, insanlık tarihi kadar eski bir davranışken, diğerkâmlıkla ilgili çalışmalar daha çok Kitty Genovese cinayetinde insanların yardım etmedeki tutum ve anlayışı birçok sosyal bilimciyi şaşırtmasıyla başlamıştır (Bilgin, 1988). 1964 yılında New York'ta Sokak ortasında bir kadının vahşice katledildiğini bütün ayrıntıları ile görmelerine rağmen 38 komşusunun polise haber vermedikleri gibi yardıma da koşmadıkları görülmüş. Bu durum yardım verme tutum ve anlayışının yapılmasında ve sürdürülmesinin etraflıca araştırılması gerektiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Diğerkâmlık kavramı pek çok kuram ve kuramcı tarafından açıklanmaya çalışılmış, yapılan çalışmalarda diğerkâmlığın daha çok ahlaki değerlerle ilişkili olduğu görülmüştür (Piliavin ve Charng, 1990). Pek çok araştırmacı diğerkâmlığın başkaları adına kişinin kendisini feda etmesi olduğunu düşünmüştür (Gintis, Bowles, Boyd ve Fehr, 2003). Öz saygı, yeterlilik ve iç kontrol odağı yüksek, onay ihtiyacı düşük ve ahlaki gelişimi üst düzey olan kişilerin, daha çok diğerkâmlık davranışlar gösterdikleri görülmüştür (Staub, 1978). Duru (2002) da, diğerkâmlık bireyin sosyal sorumluluk, ahlaki akıl yürütme ve duyarlılık gibi kişilik özelliklerini barındırdığını belirtmiştir.

Hoffman'a (1975) göre, diğerkâmlık biyolojik ve fizyolojik bir temele dayanmaktadır. İnsanlar sadece bencillik dürtüsü ile değil, aynı zamanda diğerkâmlık olma dürtüsüne de sahip olarak dünyaya gelmektedirler. Hayvanların gösterdiği diğerkâmlık davranışların, insanların gösterdiği diğerkâmlık davranışlarla ortak noktalarının bulunduğu, bunun sebebininse insanlarda da diğerkâmlık davranışının genetik olarak belirlenmiş olduğu

(Freedman, Sears ve Carlsmith, 1989) ileri sürülmüş olmasına rağmen bireyin içinde bulunduğu iletişim ve etkileşim ağının kazandıklarını da dikkate aldığımızda; diğerkâmlık, insanda daha kapsamlı ve derin bir anlama ulaşmaktadır.

Bu konuyu açıklamaya çalışan sosyal öğrenme kuramı ise, insanın doğuştan özgeci olmadığını, diğerkâmlık davranışının sosyalleşme sürecinin bir sonucu olduğunu öne sürmektedir (Akbaba, 1994). Hem genel öğrenme yaklaşımına hem de sosyal öğrenme kuramına göre diğerkâm davranış, geçmiş deneyimlerin bir birikimiyle oluşur. Örneğin arkadaşlarıyla bir şeyler paylaşan ya da zor durumda olan bir arkadaşına yardım eden çocuğun, bu davranışının pekiştirilmesiyle yardım davranışının devam etmesi gibi.

Zihinsel gelişim kuramı ve ahlak gelişimi kuramı diğerkâmlığın temelini oluşturan iki önemli süreçtir. Diğerkâmlığın ahlaki bir olgu olduğu göz önünde bulundurulduğunda; diğerkâmlık ve zihinsel gelişim ilişkisi daha iyi anlaşılacaktır (Akbaba, 1994). Bireyin diğerkâm davranışta bulunabilecek bir ahlaki gelişim düzeyine ulaşabilmesi için, aynı zamanda zihinsel açıdan da bu düzeyi yaşayacak ve anlayacak zihinsel olgunlukta olması gerekmektedir.

İyi yakalama eğilimiyle dünyaya gelen birey, Maslow'un kendini gerçekleştirme kuramında da belirttiği gibi diğer insanların sorunlarına, acılarına karşı duyarlı ve onlara yardım etmeye isteklidir (Yazgan, İnanç ve Yerlikaya, 2011). O halde diğerkâmlığın duyarlı ve sosyal sorumluluğu yüksek bireylerin özellikleri olduğunu, buna dayalı olarak da bireylerin diğerkâmlık düzeyleri yükseldikçe kendini gerçekleştirme düzeylerinin de o ölçüde yüksek olabileceğini söyleyebiliriz.

Gintis, Bowles, Boyd ve Fehr (2003)' e göre, bireyin diğerkâmlık davranışını en iyi açıklayan kuram, değiş-tokuş kuramıdır. Bu kuramı diğer ödül-bedel kuramlarından ayıran üç unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar bireyin deneyimleri, ilişkide bulunduğu kişinin elde ettiği çıkarın, şimdi ve gelecek zamanda kendisine dönebileceklerine verilen önemle ilgilidir (Akbaba, 1994).

Bierhoff ve Rohmann (2004)' a göre diğerkâmlık davranışı, bir acil durum tepkisi olarak ele alınırsa; birey, diğer bireyin kötü bir durumda olduğuna şahit olduğunda bu durum diğerkâm davranış için bir motivasyon aracı olur. Birey zor durumda olan birinin acısını azaltmak için bir girişimde bulunur. Bu girişimde yüksek ödül ve en az kayıp şartıyla bir seçim yapma durumu bulunmaz. O halde diğerkâmlık motivasyonu olmadan hiçbir kimsenin diğerkâm davranışta bulunmasının imkansız olduğunu söyleyebiliriz (Dibau, 2012).

Çalışmanın Amacı

Buraya kadar açıklamalardan da anlaşıldığı gibi diğerkâmlık, birçok durumu içine alan oldukça karmaşık bir tutumu ifade etmektedir. Ayrıca bireyin hem kendisiyle hem de çevresiyle olan ilişkilerinin oluşması ve sürdürülmesinin yanında ona verilecek rehberlik hizmetlerinin sunulmasında bireyin diğerkâmlık düzeyinin de sağlıklı olarak ölçülmesinin gerekli olduğunu söyleyebiliriz. Bu gerekçe ile bireyin diğerkâmlık düzeyini ölçebilecek Türk toplumuna ve kültürüne uygun bir ölçme aracı geliştirmek amaçlanmıştır (Ek 1).

2. YÖNTEM

Bu çalışmada izlenen yol ve yapılan uygulamalar aşağıdaki başlıklar altında verilmiştir.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler olarak belirlenmiştir. Çalışmanın örneklemini ise, açıklayıcı faktör analizi için

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, İşitme Engelliler Öğretmenliği, Zihin Engelliler Öğretmenliği ve Okul Öncesi Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim görmekte olan 369 öğrenci, doğrulayıcı faktör analizi için de Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde öğrenim görmekte olan 271 öğrenci oluşturmuştur. Örneklemün ilgililenen belli alt grupların özelliklerini göstermek, betimlemek ve bunlar arasında karşılaştırmalar yapabilmek amacıyla tabakalı amaçsal örnekleme (kota örnekleme) yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirci, 2009). Evren ve örnekleme ilişkin bilgiler Tablo 1 ve Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1. Açımlayıcı Faktör Analizi İçin Örneklem

Bölüm	Eğitim Fakültesi Öğrenci Sayısı	Örnekleme alınan (N)	Oran
Rehberlik ve Psik. Dan.	561	134	0.36
Okul Öncesi Öğrt.	644	94	0.25
İşitme Eng. Öğrt.	421	67	0.18
Zihin Eng. Öğrt.	431	74	0.21
Toplam Öğrenci Sayısı (N)	2057	369	1

Tablo 2. Doğrulayıcı Faktör Analizi İçin Örneklem

Bölüm	Öğrenci Sayısı	Uygulamaya alınan (N)	Oran
Rehberlik ve Psi. Dan.	561	271	1
Toplam Öğrenci Sayısı (N)	561	271	1

İşlem Yolu

Diğerkâmlık ölçeğinin geliştirilmesi

Süreç konuyla ilgili literatür taramasıyla başlatılmıştır. Öncelikle bu konuda yapılmış tezler ve veri tabanlarından ulaşılan yayınlar incelenerek bir diğerkâmlık tanımı yapılmıştır. Bu tanımda anlatılmak istenen durumu açıklayabilecek örnek ifadeler hazırlanmıştır. Tanımı ve bu örnek ifadeleri içeren bir formla OMÜ Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümünden 9, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünden 3 ve İlahiyat Fakültesinden 3 öğretim üyesine başvurulmuş, onlardan verilen tanım ve örnek ifadeleri dikkate alarak diğerkâmlığı içeren ifadeler yazmaları istenmiştir. Öğretim üyelerinin önerdikleri ifadelerin içerikleri dikkate alınarak bir madde havuzu oluşturulmuştur.

İlk aşamada 104 maddeden oluşan bu madde havuzundaki maddeler üzerinde gerekli inceleme ve düzeltmeler sonunda 87 maddelik bir form oluşturulmuştur. Görgül-istatistiksel madde inceleme yöntemine göre (Erkuş, 2012), 87 maddelik değerlendirme formu uzman görüşüne sunulmuş ve uzman görüşleri doğrultusunda yapılan inceleme sonunda 73 maddeden oluşan bir form elde edilmiştir.

Diğerkâmlıkla ilgili elde edilen 73 madden beşli likert tipi (1-5 puan arasında sayısallaştırılarak) bir form hazırlanmıştır. Bu form toplam 369 öğrenciye verilerek kendilerini değerlendirmeleri istenmiştir. Bu uygulama sonunda toplanan veriler “açımlayıcı faktör analizi” yapmak amacıyla kullanılmıştır.

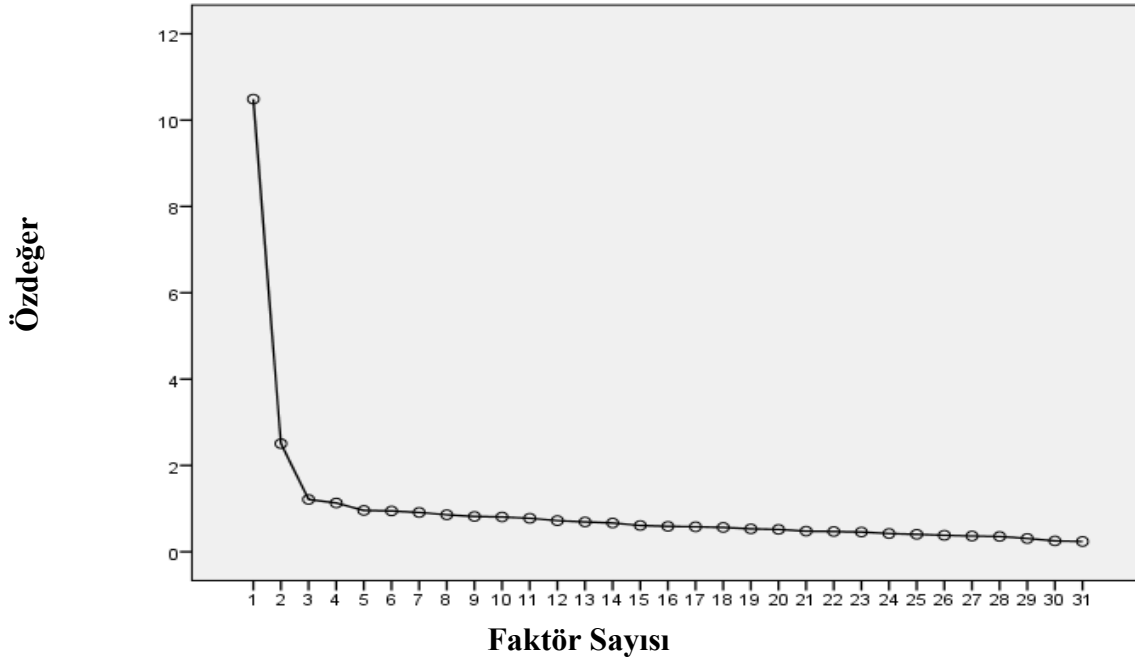
Veriler öncelikle bilgisayar ortamına aktarılarak veri girişinde hata yapıp yapılmadığı kontrol edilmiş ve hata bulunan veriler düzeltilmiştir. Verilerin 1.00 ile 5.00 arasında değişen minimum ve maksimum değerler dikkate gerekli analizler SPSS 20.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Bu süreç bulgular bölümünde ayrıntılı olarak verilmiştir.

3. BULGULAR

Açımlayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Ölçeğin ilk uygulamadan elde edilen verilerinin faktör analizi için uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve Barlett Küresellik testi ile incelenmiştir. KMO değeri .937 olarak bulunmuş, Barlett Küresellik testinin anlamlı olduğu [$\chi^2= 4613.658$ df= 435 $p<.001$] saptanmış ve verilerin analize uygun olduğu kanıtlanmıştır (Büyüköztürk, 2011).

Toplam 369 öğrencinin verdiği cevaplar üzerinde yapılan açımlayıcı faktör analizinde, faktörleştirme Varimax döndürme tekniği ile yapılmıştır. Faktör sayısının belirlenmesinde faktörlere ilişkin özdeğerler (her bir faktörün öz değerinin en az 1 olması) ve özdeğer grafiği dikkate alınarak iki faktörlü bir yapı kabul edilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Diğerkâmlık Ölçeğine İlişkin Özdeğerler Grafiği

Ölçeğin uygulandığı kişi sayısı en az 200 olduğunda faktör yükü olarak .40 değerinin kullanılması tavsiye edilmektedir (Kim-Yin, 2004; akt. Şencan,2005). Bu gerekçe dikkate alınarak yapılan faktörleştirme sonucunda; Rotated Factor Matrix tablosunda yer alan, yük değeri .40'ın altında ve birden fazla faktörde aldıkları yük değerleri farkı .10 ve altında olan toplam 42 madde ölçekten çıkarılmıştır. Kalan maddeler faktör yükleriyle birlikte Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Maddelerin Faktör Yükleri ve Madde Toplam Puan Korelasyonları

	Faktörler		Madde- Toplam Puan Korelasyonu
	1	2	
M30	.448		.698
M29	.627		.692
M26	.770		.690
M23	.519		.711
M22	.726		.690
M20	.688		.689
M15	.513		.705
M12	.611		.698
M11	.577		.702
M9	.441		.704
M6	.535		.700
M5	.433		.705
M4	.584		.702
M2	.617		.695
M1	.518		.703
M25		.572	.748
M18		.738	.753
M16		.662	.750
M14		.662	.748
M7		.529	.742

Analiz öncesinde öngörüldüğü üzere, birinci faktör “özveri”, ikinci faktör “bencillik” olarak adlandırılmıştır. Her bir faktörün açıklanan varyansa katkısı Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Açımlayıcı Faktör Analizi Sonucu Maddelerin Faktörlere Dağılımları, Faktörlerin Açıkladıkları Varyanslar

Faktör Numarası	Madde Numaraları	Faktörün Adı	Açıklanan Varyans
1	1, 2, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 15, 20, 22, 23, 26, 29, 30	Özveri	% 34.512
2	7, 14, 16,18, 25	Bencillik	% 8.455
Açıklanan Toplam Varyans			% 42.967

Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Açımlayıcı faktör analizinde ortaya çıkan iki faktörlü yapı SPSS Amos 18.0 programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yöntemi ile test edilmiştir. 31 maddeden oluşan 2

faktörlü diğerkâmlık ölçeği model sınavında uygulanan doğrulayıcı faktör analizi için 271 kişilik bir gruptan elde edilen veriler kullanılmıştır.

Gözlenen verinin iki boyutlu modele ne oranda uyum sağladığını belirlemek amacıyla Amos ile yapılan doğrulayıcı faktör analizinde, modelin, kabul edilebilir bir uyum iyiliğine sahip olup olmadığı uyum iyiliği istatistikleri ile değerlendirilmiştir. Buna göre Ki-kare (x^2), Ki-kare'nin serbestlik derecesine oranı (x^2/sd), uyum iyiliği indeksi (GFI), düzenlenmiş uyum iyiliği indeksi (AGFI), karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) ve yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA) modelin değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Ki-kare değerinin 0'a yakın olması ve istatistiksel olarak anlamlı olmaması ($p > .05$), x^2/sd oranının 3'ten küçük olması mükemmel uyuma işaret etmektedir (Bryne, 2010). GFI, AGFI ve CFI değerleri 0 ile 1 arasında değişmekte .90 ve üzeri değerler iyi uyuma, .95 ve üzerinde ise mükemmel uyuma karşılık gelmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012).

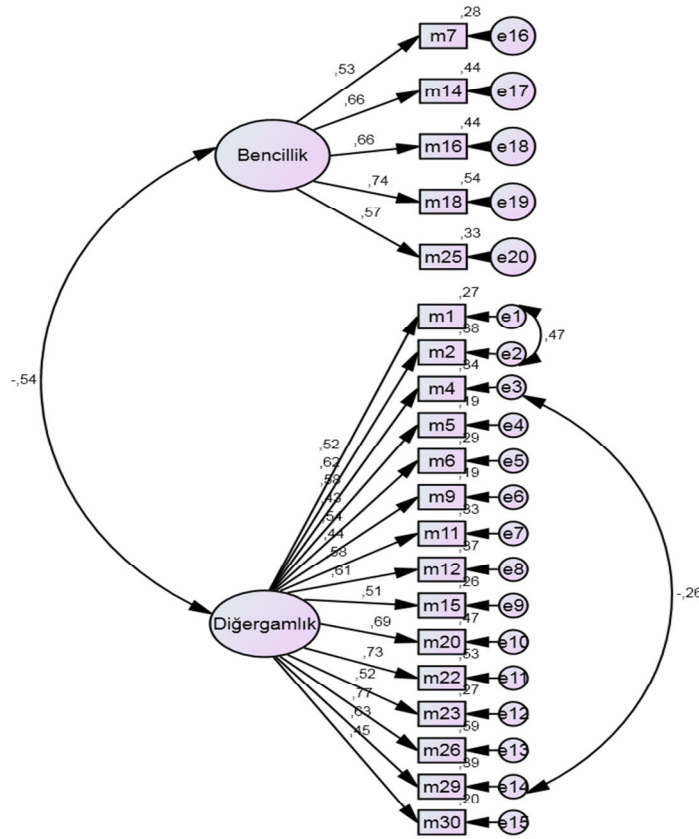
Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda 31 madde üzerinde hata varyanslarının yüksek, istatistiksel anlamlılık (t) değerinin düşük olduğu 11 madde ölçekten çıkarılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum indeks değerleri Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. DFA Sonucunda Elde Edilen Uyum İndeksleri

Uyum İndeksi	Ölçüm Değeri	Uyum İndeksi	Ölçüm Değeri
x^2/ sd	331.266/167 =1.984	RMR	.43
RMSEA	.060	AGFI	.87
GFI	.90	CFI	.91

Tablo 5'te görüldüğü üzere, $x^2 = 331.266$. $x^2/ sd = 1.984$ olarak bulunmuştur. x^2/ sd oranının 3'ten küçük olması mükemmel uyuma karşılık gelmektedir (Bryne, 2010). RMSEA değeri .060 düzeyinde bir uyum indeksi göstermektedir. Bu uyum düzeyi .08'ten düşük olduğu için iyi bir uyuma işaret etmektedir. RMR uyum indeksi .043 mükemmel uyuma karşılık gelmektedir. GFI ve AGFI incelendiğinde GFI=.90, AGFI=.87 olduğu görülmektedir. Bu, GFI'nın ve AGFI'ın iyi bir uyuma işaret ettiğinin göstergesidir. CFI uyum indeksinin .91 ile iyi bir uyum gösterdiği şeklinde değerlendirilebilir.

Açıklanan uyum indeksleri doğrultusunda, doğrulayıcı faktör analizi sonucunda iki faktörlü ölçeğin yapısının kabul edilebilir ve geçerli sonuçlar verdiği görülmüştür. Bu değerlerin istatistiksel olarak anlamlı olması ve faktör yük değerlerinin yüksek olması nedeniyle ölçeğin yapı geçerliğine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen yol şeması Şekil 2' de verilmiştir.

Şekil 2. Diğerkâmlık Ölçeği'nin Yol Şeması

Yol şemasında da görüldüğü gibi tüm maddelerin faktör yükleri .4' ten büyüktür ve iki faktörlü yapıyla iyi bir uyum göstermektedir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda faktörlerin birbirleriyle korelasyonu incelendiğinde “özveri” ile “bencillik” faktörleri arasında .41 olduğu görülmüştür ($p < .01$).

Uyum Geçerliğine İlişkin Bulgular

Diğerkâmlık uyum geçerliğini test etmek için, ölçek “Özgecilik Ölçeği (Akbaba, 2001)” ve “Duyarlılık Ölçeği (Ersanlı ve Seyrek, 2013)” ile birlikte Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 271 öğrenciye uygulanmış ve ölçekler arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre, Özgecilik ölçeği ve özveri faktörü arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r = .44$, $p < .01$). Duyarlılık ölçeği ve özveri faktörü arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu yapılan analizler sonucunda gözlenmiştir ($r = .41$, $p < .01$). Bununla birlikte, Özgecilik ölçeği ve bencillik faktörü arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r = -.17$, $p < .01$). Duyarlılık ölçeği ve bencillik faktörü arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r = -.31$, $p < .01$). Bu sonuçlar beklenen yönde ve Diğerkâmlık Ölçeği'nin yeterli düzeyde uyum geçerliğine sahip olduğunu destekler niteliktedir.

Diğerkâmlık Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Güvenirlik çalışması, 369 kişilik örneklem grubu ve 271 kişilik örneklem grubundan elde edilen veriler üzerinde yapılmıştır.

369 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinde yapılan analize göre, ölçeğin iç tutarlık katsayısı $\alpha=.89$ bulunmuştur. 271 kişilik örneklem üzerinde yapılan güvenilirlik analizinde ise Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı $\alpha=.76$ bulunmuştur. Faktörlere göre güvenilirlik değerleri ise özveri ve bencillik faktörleri için sırasıyla .87 ve .77'dir. Ölçek için hesaplanan güvenilirlik katsayısının .70'ten yüksek olması diğerkâmlık ölçeğinin güvenilirliği için yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2011).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, bireylerin diğerkâmlık düzeylerini belirlemeye yardımcı olacak bir ölçek geliştirme amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ölçek geliştirme basamaklarına uygun olarak kapsam geçerliliği ve yapı geçerliliği çalışmaları gerçekleştirilmiş, açımlayıcı faktör analizi için 369, doğrulayıcı faktör analizi için 271 öğrenciden elde edilen verilerle ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik bilgileri belirlenmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonuçları, ölçeğin iki faktörlü yapısı olduğunu göstermiştir. Birinci faktörde toplanan on beş madde "özveri" başlığı altında, ikinci faktörde toplanan beş madde "bencillik" başlığı altında toplanmıştır. 1. faktörün açıklanan toplam varyansa katkısı %34.51, 2. faktörün ise %8.455'tir. İki faktörden oluşan 20 maddelik ölçeğin açıkladığı toplam varyans %42.967'tir. İki faktörlü ölçek yapısının farklı örneklemde de benzer sonuçları gösterip göstermediği doğrulayıcı faktör analizi ile değerlendirilmiştir. Elde edilen uyum indeksleri doğrultusunda, doğrulayıcı faktör analizi sonucunda iki faktörlü ölçeğin yapısının kabul edilebilir ve geçerli sonuçlar verdiği görülmektedir. Değerlerin istatistiksel olarak anlamlı olması ve hata varyanslarının düşük, faktör yük değerlerinin yüksek olması nedeniyle ölçeğin yapı geçerliliğine sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Gerekli geçerlilik ve güvenilirlik analizleri sonucunda elde edilen Diğerkâmlık Ölçeği'nden alınabilecek en düşük puan -10 en yüksek puan 70'tir. Faktörler bazında alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar sırasıyla, 1. Faktör için 15-75, 2. Faktör için 5-25'dir. Bu iki faktörün içeriklerini dikkate aldığından; bireyin diğerkâmlık düzeyini iki faktör toplam puanının birbirinden çıkarılarak belirlenir.

Tüm bu sonuçlar ışığında, Diğerkâmlık Ölçeği'nin, bireylerin diğerkâmlık düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu söyleyebiliriz.

Diğerkâmlık Ölçeği'nin geliştirilmesi aşamasında örneklemin üniversite öğrencilerinden seçilmiş olması, araştırmanın bir sınırlılığı olarak kabul edilebilir. Bu nedenle ileride yapılacak çalışmalarda ölçeğin, farklı özelliklerdeki gruplarda geçerlik ve güvenilirliğinin test edilmesini önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Akbaba, S. (1994). Grupla Psikolojik Danışmanın Sosyal Psikolojik Bir Kavram Olan Özgecilik Üzerinde Etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akbaba, S. (2001). Özgecilik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 85-95.

Bierhoff, H. W., & Rohmann, E. (2004). Altruistic Personality in the Context of the Empathy-Altruism Hypothesis. *European Journal of Personality*, 18, 351-365.

Bilgin, N. (1988). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Bryne, B. (2010). *Structural Equation Modeling with Amos (2. b.)*. New York: Routledge.

- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (13. b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirci, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (4. b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları* (2. b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Dibau, T. (2012). Thinking About Altruism. *Studies of Changing Societies: Comparative and Interdisciplinary Focus*, 2(4).
- Duru, E. (2002). *Öğretmen Adaylarında Empati- Yardım Etme Eğilimi İlişkisi ve Yardım Etme Eğiliminin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erkuş, A. (2012). *Psikolojide Ölçme ve Ölçek Geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ersanlı, K. (2012). *Düşündüklerim Paylaştıklarım*. Samsun: DH Yayın.
- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. (1989). *Sosyal Psikoloji*. (A. Dönmez, Çev.) İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Gintis, H., Bowles, S., Boyd, R., & Fehr, E. (2003). Explaining Altruistic Behaviours In Humans. *Evolution and Human Behaviour* (24), 153-172.
- Hoffman, M. L. (1975). Developmental Synthesis of Affect and Cognition and Its Implications for Altruistic Motivation. *Developmental Psychology*, 11(5), 607-622.
- Piliavin, J. A., & Charng, H.-W. (1990). Altruism: A Review of Recent Theory and Research. *Annual Review Sociology* (16), 27-65.
- Seyrek, Ö., & Ersanlı, K. (2013). Duyarlık Ölçeğinin Geliştirilmesi. *World Congress of Psychological Counselling and Guidance*, (s. 459-460). İstanbul.
- Staub, E. (1978). *Positive Social Behaviour and Mortality*. New York: Academic Press.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenirlik ve Geçerlik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yavuzer, H., İ. Gazioğlu, E., Yıldız, A., Demir, İ., Meşeci, F., Kılıçaslan, A., & Sertelin, Ç. (2006). The Teacher Altruism Scale: Development, Validity and Reliability. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 6(3), 964-972.
- Yazgan İnanç, B., & Yerlikaya, E. E. (2011). *Kişilik Kuramları* (5. b.). Ankara: Pegem Akademi.

Ek 1. Diğerkâmlık Ölçeği

Sayın Katılımcı,

Sizden istenen, aşağıda verilen diğerkâmlıkla ilgili 20 maddeden her birinin sizi ne kadar yansıttığını (bir sayı doğrultusunda değerlendirerek; en az 1, en çok 5 olmak kaydıyla) o ifadenin karşısındaki kutucuğa **X** işareti koyarak belirtmenizdir. Bu konuda gereken özeni göstereceğinizi umar, yardımlarınız için teşekkür ederiz.

Sıra No	MADDELER	TERCİH DÜZEYİ				
		EN AZ ←————→ EN ÇOK				
		1	2	3	4	5
2.	Sıkıntısı olan birine yardım etmek için gerekli özveride bulunurum.					
5.	Kendim için istediğim şeyi diğer insanlar içinde isterim.					
6.	Yararıma olmayacak hiçbir yardım davranışında bulunmam.					
8.	Acil durumlarda yardım vermeyi erdemlilik olarak görürüm.					
10.	Yardım ettiğimde sömürüldüğümü düşünüyorum.					
12.	Bence her yardım ilişkisi, aslında bir çıkar ilişkisidir.					
15.	Sahip olduğum maddi olanakları başkalarıyla paylaşmaktan keyif alırım.					
18.	Fedakârlıkta bulunmaktan mutluluk duyarım.					